

Проблемът за бежанците по време на Видинското въстание от 1876 г. не е изследван, въпреки че са налице достатъчно наши и чужди извори. Бягството на населението от 18-те въстанали села във Видинско през 1876 г. по своите размери е едно от големите в историята на поробения български народ. Данните за бежанците варират от осем до десет, двадесет или петдесет хиляди души.

Според турските извори, «Жените и децата на селяните (от 18-те села, б.м., Г.В.) с всичките вещи, които можеха да носят, отидоха в Брегово, отгдето един баталион ги отведе в Сърбия». Версията за насилственото откарване на населението от Видинско (Бреговско—Новоселския район) от сърбите се поддържа от турската страна в почти всички турски документи.

В нашите извори също се говори за изселване на населението два дни преди последния бой на 30 юни [навсякъде в текста датите са по стар стил, б-ка «Слово»] при Ново село. Гога Микин, кмет на Ново село преди въстанието, изпраща семейството си с най-големия си син Туца, седемнадесетгодишен тогава момък, — за Сърбия. Бродът, където минават колите на бягащите новоселяни, бил някъде между селата Брегово и Балей. Намеренията на неговото семейство били да се приютят в съседното сръбско село Мокране, Неготинско, където имали приятели, а Гога, заедно със средния си син, Ница, петнадесетгодишен, остава в Ново село и преседява още два дни и две нощи, т.е. изселването на новоселяни започва още на 28 юни, в деня на обявяването на въстанието и престрелката с «мониторите», когато голяма част от жените и децата вече са изпратени на безопасно място в Сърбия.

Друг домашен извор съобщава, че при обстрела на селото от турските монитори на 26 и 28 юни се пръска мълва, че турците ще изколят селото и настанва всеобща паника. Всеки впряга колата, натоварва най-необходимото, закопават се бакърените съдове и се тръгва към Брегово за Сърбия. Близките овчари и свинари, като виждат проточилата се колона, изоставят стадата си и също бягат.

Главният двигател е страхът от турските репресии след повдигането на въстанието и участието на въстаниците в сраженията.

Почти век след събитието старите хора в с. Неговановци разказват, че населението било изплашено от слуха, че турците идват и ще ги изколят и на 29 юни — Петровден, цялото село избягва в Сърбия.

След преминаването в Сърбия, бежанците се настаняват най-напред в най-близките села Мокране, Кобищница, Буковча, други продължават и достигат Железните врата на Дунава и чак там се прехвърлят в Румъния. По-късно, когато заплахата от турците застрашава и близките селища оттатък Тимок, голяма част от бежанците заминава към Радуевац и оттам се прехвърля във Влашко Неговановските бежанци изобщо не минават във Влашко, а до завръщането си остават в Сърбия.

Представителят на Московския славянски комитет Петър Мусевич Бориков, българин от Пазарджик, е натоварен от Иван Аксаков, председател на Московския славянски

комитет, да раздава помощи на българските бежанци в Сърбия или поне да следи събираните помощи от славянските комитети в Русия да отиват по предназначението си — за българите, а не да се присвояват от сърбите, каквато била практиката.

Петър Мусевич в един свой доклад споменава за бежанци от селата Халваджи (Майор Узуново), Чорокалина (Калина), Гъмзово, Неговановци. Чунгурус (Винарово), които били в окаяно състояние и наброявали 7424 души. Според този доклад им се раздават помощи: по ока царевично брашно на всеки човек на ден, два пъти в седмицата, по 100 грама месо, фасул, картофи, зеле, сапун за пране, свещи, дърва за отопление, топли вълнени дрехи, валенки.... Плачевна е картината на бежанците — гладни, голи, боси, оставени без подслон под открито небе до началото на м. декември. П. М. Бориков изтъква изключителната заслуга на руската журналистка Олга Новикова, по баща Киреева, сестра на загиналия на бойното поле при с. Раковица, Кулско на 6 юли 1876 г. майор Николай Алексиевич Киреев, съпруга на руския посланик в Лондон по онова време. Тази руска журналистка пребивава в Сърбия тогава и се запознава с положението на българските бежанци. Тя разкрива в своите кореспонденции, че помощите, изпращани от Московския и Петербургския славянски комитети не се дават на българските бежанци, за които са предназначени, а ги вземат сърбите. Освен това лично информира Иван Аксаков за действителното състояние на работите по раздаването на помощите. На основание на нейните сигнали Иван Аксаков изпраща П. Бориков лично да следи за раздаването на помощите.

Въпросът за положението на българските бежанци от Видинско е широко коментиран и е постоянна тема и на страниците на вилаетския официоз вестник «Дунав», излизаш в Русе на турски и български език и застъпващ интересите на турската страна.

В този вестник се поместват телеграми и информации, преследващи определени политически цели — да дискредитират сръбските власти и предизвикат масово завръщане на населението по родните им места. Тежките условия, при които [българите] са поставени да живеят в Сърбия и Влашко, агитацията на турските власти започват да дават своите резултати. Завръщането на бежанците според наличните извори започва през втората половина на м. август 1876 г. На 25 август 1876 г. завърналите се бежанци от с. Чунгурус Цвятко Дочов, Ванчо Йованов и Найдено Петков внасят молба в мютесарифството във Видин да им бъдат върнати животни: «Сърбите ни отвлякоха и откараха в Сърбия. Напоследък ние преминахме във Влашко и оттам пристигнахме с домочадията си във Видин. Понеже имаме желанието да се заселим и установим, ние установихме, че във владение на властта, задържани се намират отбелязаните в приложената бележка наши добитъци».

На 28 август с. г. Тодор Петков от с. Динковица, Видинско отправя молба до видинския мютесариф да му бъдат върнати осем коня, една крава и един вол, които той оставил в селото при бягството си в Сърбия. Същия ден подобни молби внасят и Бон Димитров, Петър Божилов, Калин Лилков и Спас Радов от с. Неговановци, които настояват да им бъдат върнати от властите 15 глави добитък.

По-различна е съдбата на преминалите при Брегово през р. Тимок бежанци. Когато те

Бежанците

Написано от ivailo

Понеделник, 06 Декември 2010 02:02

са вече на сръбска територия, пръска се слух, че турците ще преминат реката и ще ги избият. Обхванати от страх, бежанците търсят ново спасение, както вече споменахме. Решават със съгласието на сръбските и румънските власти да се прехвърлят в Румъния. Същото се потвърждава и от Гога Микин, който, преминавайки р. Тимок заедно със сина си Ница, отива в Мокране, където се надява да намерят близките си, но те не се оказват там. Научават, че сръбските власти, като видели толкова много бежанци, (а те били повече от 20 000 души), изплашили се, че турците ще нахлуят през Тимока и ще пострадат заедно и българите, и сърбите. Затова влезли във връзка с румънците и се споразумели да бъдат прехвърлени бежанците на румънския бряг. За целта откъм Кладово, Железните врата и от Турну Северин биват докарани широкодънни воденичарски лодки, в които вкарвали по цяла кола с жените и децата. Отстрани на лодката връзвали по един бивол и животните прекарвали лодката към румънския бряг. По този начин биват превозени по-голямата част от бежанците от Сърбия в Румъния.

А. Денков уточнява и мястото на преминаването на новоселските бежанци — от сръбското крайдунавско градче Радуевац в отсрещното румънско село Груя. Според него новоселските бежанци се настаняват в селата Гърла Маре, намиращо се на отсрещния бряг при Ново село, и Атърнац, а Гога Микин твърди, че бежанците били настанени чак до Турно Северин (срещу Кладово, б.м., Г.В.), близо до Карпатите, а на изток — до селата Гърла Маре и Врата.

На отсрещния бряг бежанците от Ново село трябвало да прекарат няколко месеца в изгнание. В писмо на Тодор Пеев до Стефан Берон се казва, че «въпреки взетите мерки от европейските държави за прекратяване на турските злодейства... българите от Видинско, Белоградчишко и Адлийско (Кулско) са подложени на нови издевателства. В редица села къщите били изгорени, децата изклани, а жените поругани и избити жестоко. Двеста и петдесет работници от неговата, (на Стефан Берон мушия Нъмоляс), родом от тия селища, се завърнали да търсят близките си, но в Лом били обрани от турците и хвърлени в затвора. Моли го да се застъпи за тяхното освобождаване». За състоянието на останалите без население селища във Видинския край представа дава едно от писмата на П. Икономов до БЦБО «Голяма е сиромашията на опленените и ограбени населения. Варварската ръка на турците даже и горите не е пощадила. Там, дето черкезите са минали, сичко е опустошено. Пътници разказват, че освен гола земя, човек не вижда нищо друго...».

Бягството на населението от 18-те въстанали села създава доста грижи на турските власти при прибирането на реколтата, събирането и опазването на добитъка на бежанците. Част от изоставеното имущество е събрано в сгради и постройки на жители от съседните села, които били заключени и запечатани. Запазен е документ за такива складове в с. Капитановци, Видинско.

В отсъствие на стопаните турските власти трябвало да организират жътвата, вършитбата, прибирането на царевичата, беритбата на гроздето. Докарани са временни работници от балканските селища в Берковско. Тези групи работели на смени от по 15 дни. Те докарвали със себе си коне и на определени места вършеели житото. Една

Бежанците

Написано от ivailo

Понеделник, 06 Декември 2010 02:02

такава група, пристигнала на 7 септември от 90 работника, събрани от седем села, довела 60 коня и работила 20 дни по харманите за овършаване на житото. През това време повечето от работниците се разболяват и стават негодни за работа. Макар че определеното за дежурство време 15 дни минало, те не били освободени, а били оставени да работят до 27 септември. Това ги принуждава да подадат молба до видинския мютесариф, за да бъдат освободени и да отидат по домовете си, а на тяхно място да бъде докарана нова смяна, според установения ред. В прибирането на реколтата взели участие и жителите от съседните села и бил използван добитъкът, който бил изоставен на произвола на съдбата при бягството от стопаните му. Новоселянинът Петруч Атанасов при бягството си изоставил 30 коня, 21 от които открива след завръщането си на 12 октомври на държавния харман при с. Неговановци.

През есента и царевичата на бежанците била обрана и складирана в кошовете на жителите на с. Капитановци. След тяхна молба до мютесарифа кошовете са освободени и царевичата е закарана в държавните складове във Видин.

На 2 септември Димитър Ценков от с. Гърци (дн. Градец) иска разрешение от мютесарифството да обере лозето на зетя си Ненко от с. Халваджи. Лозето се намирало в района на с. Динковица, Видинско. През м. септември процесът на завръщането на бежанците се засилва. На 16 септември 1876 г. завърналите се Стоян Динов и Йон Стоянов от с. Неговановци подават молба до видинското мютесарифство да им бъдат върнати две коли, отнети им от властите преди бягството им в Сърбия.

Три дни по-късно, на 19 септември, Иван Тодоров, Димитър Кольов, Спас Кольов и други жители на Неговановци, завърнали се от Сърбия, пишат молба до мютесарифството, в която съобщават за завръщането си и молят да им бъде върнат селскостопанския инвентар, прибран и съхранен от властите в склада в с. Капитановци.

На 21 септември Марин Димитров, Димитър Стефанов, Колчо Ичов; Дино Диков, Марин Илиев и Велко Петров от с. Халваджи отправят молба да им бъде върнато оплячкосаното им имущество по време на отсъствието им от жителите на околните села.

Кореспонденциите от Видин, печатани във вестник «Дунав», Русе, от септември до края на 1876 г. представляват своеобразна хроника на завръщането на бежанците по родните места. Към 15 септември 1876 г. техният брой достига 1300 души. Към 22 с.м. завърналите се са 1737 души. На 20, 21 и 22 се завръщат 364 души от селата Ново село и Връв. На 27 завърналите се са 3457 души. «Тие домочадие заедно с покъщината, животните и колата си ся пренесоха — пише в телеграмата от тази дата на видинския мютесарифлък, — от Калафатската скеля и им ся плати кирията». В същата телеграма се съобщава и за разпространени позиви до бежанците.

В Калафат идва пратеник на властите във Видин, който съобщава на бежанците, че властта им прощава и няма да им направи нищо лошо, ако се завърнат.

На друга среща, станала със съдействието на окръжния управител в Калафат, присъствуват по трима представители от всяко село. От Ново село представители са

Бежанците

Написано от ivailo

Понеделник, 06 Декември 2010 02:02

Гога Микин и някой си Пуйо, както и още един, чието име е неизвестно. От турска страна участва видинският паша и видинският търговец-евреин Диреклията, които ги увещават да се върнат по родните си места. В резултат на тази среща и на предприетите мерки, около две трети от бежанците се завръщат до настъпването на зимата. Турските власти отпускат средства за безплатното превозване, като се използват ладии и кораби на видинската община и на румънски лодкари. Завърналите се получават онова, което е запазено от имуществото им, Заедно с храни ч други вещи, които не са отнесли в Сърбия.

На 27 и 28 септември се завръщат 191 бежанци, в числото на които влизат и 38 души от с. Неговановци, преминали обратно р. Тимок от Сърбия, които се завърнали, за да се избавят от оскъдността и злочестието, в което са попаднали.

Към средата на м. октомври се завръщат още бежанци — веднъж 65 души, а на 13 и 14 октомври — още 132 души. Положението на бежанците, намиращи се на сръбска територия, е много тежко и те всячески се стремят да се завърнат по домовете си.

На 23 октомври 1876 г. завърналите се жители на с. Чунгурус Герчо, Иван Нинов, Никола Чалов, Ташо Ченов и Стойко Ничков с молба до мютесарифа настояват да им бъде отворен склада, където се съхранява събраното имущество на бежанците, за да видят дали се намират там техни вещи, които да им бъдат върнати.

Стотици българи бягат в Сърбия и от селата, през които минават българските доброволчески чети по време на несполучливите им опити да навлязат в България. От селата Чипровци, Железна, Влашко село, Белимел, Долни и Горни Лом, Чупрене с четите на Панайот Хитов и Филип Тотю в Сърбия отиват, гонени от страха, много бежанци. За избягалите българи заедно със свещеника на с. Раковица, Кулско, свидетелствува в своите мемоари майорът от сръбския генерален щаб Сава Груич. Те са именно, които първи донасят в щаба в с. Вратарница, Зайчарско вестта за гибелта на майор Н. А. Киреев в боя на 6 юли 1876 г. при Раковица.

В началото на декември броя на завърналите се бежанци достига 6000 души от 18 села. Те се настаняват в къщите си и дообират останалото грозде и царевица и прибират оцелелите животни.

Процесът на завръщането продължава и след Освобождението, когато в Ново село се завръща семейството на даскал Петър Мирчев Логофетов, който скоро след това е избран за народен представител в Учредителното събрание в Търново, изработило Търновската конституция.

С помощта на Видинския общински съвет Найден Цанков от с. Чунгурус на 14 май 1878 г. си връща колата и воловете, заграбени от турчина Рушид ефенди от Видин след разгрома на въстанието. На 17 май 1878 г. Станко Стоянов от с. Флорентин получава коня си, заграбен от същия турчин.

Въпреки протурската тенденция на печатаните във вестник «Дунав» материали, те

Бежанците

Написано от ivailo

Понеделник, 06 Декември 2010 02:02

съдържат ценна информация и представляват важен първоизвор за събитията, тъй като авторите на документите — видинския мютесариф и чиновниците от мютесарифството, се разполагали със сведения от първа ръка. Може да се съжалява за пропуснатите възможности да се съберат сведения от участници в събитията и от съвременници, които, съпоставени с турските официални данни, биха спомогнали за възстановяването на една по-пълна и по-вярна картина на събитията. Въпреки този съществен пропуск, наличните извори позволяват да се добие една сравнително точна представа за това изключително събитие в живота на хората от Видинския край в самото навечерие на освобождаването ни от турско робство.

Именен показалец

Бон Димитров, 3

Ванчо Йованов, 2

Велко Петров, 4

Герчо, 5

Гога Микин, 1, 3

Димитър Кольов, 4

Димитър Стефанов, 4

Димитър Ценков, 4

Дино Диков, 4

Иван Нинов, 5

Иван Тодоров, 4

Йон Стоянов, 4

Калин Лилков, 3

Колчо Ичов, 4

майор Николай Алексиевич Киреев, 2

Марин Димитров, 4

Марин Илиев, 4

Бежанците

Написано от ivailo
Понеделник, 06 Декември 2010 02:02

Найден Петков, 2

Найден Цанков, 6

Ненко от с. Халваджи, 4

Никола Чалов, 5

Олга Новикова, 2

Петруч Атанасов, 4

Петър Божилов, 3

Петър Мирчев Логофетов, даскал, 6

Петър Мусевич Бориков, 2

Пуйо, 5

Спас Кольов, 4

Спас Радов, 3

Станко Стоянов, 6

Стефан Берон, 3

Стойко Ничков, 5

Стоян Динов, 4

Ташо Ченов, 5

Тодор Пеев, 3

Тодор Петков, 3

Цвятко Дочов, 2